

Недељко В. Радосављевић

Историјски институт, Београд - Србија

e-mail: nedjo_radosavljevic@yahoo.com

АНТИМ, ЕПИСКОП ВРАЧАНСКИ, ЛОВЕЧКИ И МИТРОПОЛИТ БЕОГРАДСКИ*

Апстракт: У раду је дата биографија врачанског, потом ловечког епископа Антима, који је 1827. постао београдски митрополит, а по стварању Кнежевине Србије се 1831. преселио у Краљевину Грчку. Објашњено је његово порекло, и приказано кретање у црквеном поретку Васељенске патријаршије. Пажња је усмерена и на његов избор за београдског митрополита, долазак у Београд и деловање у новој средини. Наглашене су специфичне околности у којима је вршио духовну мисију, а које су биле резултат јачања српских националних власти и слободнијег исповедања православне вероисповести. Такође, указано је и на његов однос са кнезом Милошем Обреновићем, који је био знатно бољи него у случају његових претходника. Дати су подаци о последњим месецима које је провео у Кнежевини Србији, и утврђени начин и време одласка у Краљевину Грчку, у којој је провео остатак живота.

Кључне речи: Османско царство, Васељенска патријаршија, Србија, Грчка, Београд, Атина, митрополија, Антим.

Један од митрополита, који су својом делатношћу оставили значајан траг на балканским просторима почетком 19. века, био је врачански, а потом ловечки епископ Антим. Касније, године 1827. он је постао је београдски митрополит, да би 1831. из Србије отишао у Краљевину Грчку. О том савременнику националних револуција балканских народа и остварења идеја о аутономној српској и независној грчкој држави који је, као највише рангиран архијереј у Кнежевини Србији, остао упамћен и по томе што је извршио миропомазане кнеза Милоша Обреновића за њеног првог владара, писано је и у бугарској и у српској историографији. У бугарској историографији пажња је усмерена на време његовог боравка у епархијама које су биле у саставу Трновске митрополије, док су српски истраживачи анализирали његову делатност у Београдској митрополији, наводећи само неколико основних података о месту његовог рођења и ранијег деловања.

Због расутости грађе у различитим фондовима у више модерних држава, недовољног познавања научних резултата између појединих националних историографија, али и праксе Васељенске патријаршије да митрополите и епископе премешта из једног места у друго, нестала је грађа важна за рад на биографијама многих личности из црквене историје или је, у најбољем случају, остала тешко доступна, смештена у фондове у којима није лако препознатљива. Такав је случај и са изворима о митрополиту Антиму.

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развја „Европа и Срби: подстицаји и искушења европске Модерне“ (ев. бр. 177031), који се реализује у Историјском институту у Београду.

У српској историографији о митрополиту Антиму је писао један од првих аутора црквених шематизама, епископ Јоаникије Нешковић, затим аутори историја Српске православне цркве, као и значајних дела о настанку модерне српске државе и решавању црквеног питања у њој.¹

Када је реч о броју објављених извора и научних дела о њему, посебан значај имају резултати бугарске историографије. Антим је значајан део живота провео у бугарским земљама, где је био на челу две од четири епископије (Врачанске и Ловечке) у саставу Трновске митрополије, а пре рукоположења у епископски био је архимандрит. Поједини извори првог реда, попут писама, а затим и летописа из периода његовог живота у бугарским земљама, објављени су у целини. Бугарски историчари, од Ивана Снегарова до савремених, Ивана Тјутјнцијева, Пламена Павлова, Ганча Бакалова, Бориса Маринова и других, такође су се бавили Антимовом биографијом.²

За разлику од српске и бугарске, грчка историографија не садржи пуно података о митрополитима који су највећи део свог живота провели у словенским областима Османског царства. Иако Грци, они су на развој грчког националног покрета и црквене прилике у грчким областима имали слаб утицај, чак и онда када су били чланови Светог Синода Васељенске патријаршије. Ипак, у погледу вредности грађе црквене провенијенције на грчком језику, посебно треба указати на један кодекс који се чува у Ватиканској библиотеци. У њему се могу наћи подаци о појединим митрополитима и епископима, пре свега када је реч о њиховом избору и рукоположењу.³ Неки извори из архива Васељенске патријаршије, који се односе на цркву у српским земљама у време које је било савремено митрополиту Антиму, делом су преведени на српски језик и објављени почетком 20. века.⁴

Епископ ужички Јоаникије Нешковић, који је митрополита Антима лично познавао⁵, наводи да је био Грк са острва Андрос, који је пре доласка у Београд био ловечки епископ, и да је по утемељењу аутономне Православне цркве у Кнежевини Србији отишао у Атину, где је живео до смрти.⁶ Исти податак преузео је и Павле Швабић, који је објавио делове Антимове преписке са кнезом Милошем Обреновићем.⁷ Ти први подаци о њему касније су преузети и од других аутора.⁸

Завичај митрополита Антима, острво Андрос, тако је познат, а самим тим и његова етничка припадност. Извесно је да се радило о Грку, а не хеленизованом припаднику неког другог балканског или малоазијског народа. Међутим, ни у српској, ни у бугарској историографији није забележена година његовог рођења. Јоаникије

1 Дела која се у српској историографији издвајају по подацима од значаја за Антимову биографију су следећа: Нешковић 1868; Швабић 1903; Гавриловић 1909; Гавриловић 1912; Слијепчевић 1991. Поред њих, биографске податке о њему сам износио и ја у појединим радовима: Радосављевић 2007; Радосављевић 2009.

2 Снегаров 1933–1934; Снегаров 1942–1943; Снегаров 1935, Тјутонджиев 2007 а; Тјутонджиев 2007 б; Бакалов, Павлов, Маринов 2008.

3 Σ. Αριόταρχης, Βέης, *Επισκοπικοί καταλόγοι του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Βυζαντινής του Βατικανού*, Codex Vaticanus Graecus, 2491–2500. Према: Тјутонджиев 2007 а, *passim*.

4 Алексијевић 1909; 555; Алексијевић 1910, 853–859.

5 Епископ Јоаникије Нешковић био је савременик митрополита Антима. Митрополит Кирил, Антимов претходник, рукоположио га је 1826. у Крагујевцу за ђакона. Вуковић 1996, 235.

6 Нешковић 1868, 326–327.

7 Швабић 1903, 494. Грађа коју је Швабић објавио потиче из Архива Србије, фонда *Књажевска канцеларија*, тематске целине КК XXXV, *Црква и свештенство*.

8 Слијепчевић 1991, 311; Вуковић 1996, 279; Радосављевић 2007; Радосављевић 2009, 148.

Нешковић га памти као човека „седе браде“ од око седамдесет година.⁹ На основу тога могло би се претпоставити да је рођен седамдесетих година 18. века. И његова биографија посредно указује на то да је Нешковићева тврдња тачна: да би био рукоположен у епископски чин 1804, Антим је свакако морао да има одређено искуство у црквеним пословима, а оно се није брзо стицало.¹⁰ Његово кретање у јерархијској структури Васељенске патријаршије могуће је пратити од почетка 19. века, пре свега захваљујући чињеници да је био у блиским родбинским везама са трновским (бившим ужичко-ваљевским) митрополитом Данилом II.¹¹ Прве вести о њему као епископу потичу из времена када је, по одступању Софронија Врачанског са архијерејског престола, био изабран за његовог наследника.¹² Дозвола за његов избор и рукоположење послата је из Васељенске патријаршије трновском митрополиту Данилу II, 13. (25) фебруара 1804. године.¹³ Из њеног садржаја јасно је да га је митрополит Данило II и предложио за врачанског епископа. Трновска митрополија тада је имала сложену структуру, са четири епархије у свом саставу: Ловечком, Преславском, Червенском и, најкасније формираном Врачанском.¹⁴ Њихови епископи били су подређени трновском митрополиту као свом *киријарху*.¹⁵

Антим је за врачанског митрополита изабран маја 1804, од сабора који су чинила три архијереја: трновски митрополит Данило, червенски епископ Кирил и преславски епископ Неофит. Избор, рукоположење и устоличење Антима за врачанског епископа извршени су у катедралном храму Светих апостола Петра и Павла у Трнову. У образложењу одлуке о томе наводи се да је претходни епископ, Софроније Врачански, својевољно дао оставку на архијерејску катедру, да је она уважена, и да су верници (*Христово стадо*), остали без архијерејског покровитељства и бриге. Због тога је спроведен канонски избор новог епископа, који је подразумевао постојање три кандидата. Поред Антима, кандидати су били Гаврило и Јоаникије, али се не помињу њихови чинови, па се може претпоставити да су били истог или нижег чина од њега.¹⁶ Убрзо по избору и рукоположењу за врачанског епископа, у јулу 1804. Антим је, заједно са трновским митрополитом Данилом и ловечким епископом Никодимом, потписао акт о избору новог червенског епископа Неофита IV, претходно јеромонаха и протосинђела Трновске митрополије.¹⁷

Извори који говоре о трновском митрополиту Данилу, настали по његовој смрти 1806, указују на то да су му и врачански епископ Антим и червенски епископ Неофит IV били блиски рођаци, синовци или сестрићи.¹⁸ Јер, по смрти митрополита

9 Нешковић 1868, 323–324.

10 Швабић 1903, 494; Слијепчевић 1991, 311; Вуковић 1996, 279.

11 Радосављевић 2015, 148.

12 Тютюнджиев 2007 а, 182.

13 Снегаров 1942–1943, док. 45, 37–38; Тютюнджиев 2007 б, 264.

14 Првобитно се сматрало да је Врачанска епископија настала око 1780. године. Међутим, по истраживањима Ивана Тјутјунџијева, могуће је да је то било још у току прве половине 17. века, али да није постојала у континуитету, и да је једно време била под Видинском митрополијом. Први врачански епископ, који се помиње 1678, био је Јефтимије. Следећи врачански архијереј забележен у изворима више од једног века касније, био је Серафим (1781–1788), а потом познати бугарски духовник Софроније Врачански (1794–1803). Тютюнджиев 2007 б, 258–261.

15 Радосављевић 2015, 155.

16 Снегаров 1933–1934, док. 8, 5.

17 Снегаров, док. 22, 13; Тютюнджиев 2007 б, 264.

18 У бугарској литератури за тај степен сродства коришћен је исти израз, „племеникъ“, који означава сродство по обе линије, односно децу браће или сестара. Први податак у коме се говори о њиховом родбинском односу је из 1805. године. Тютюнджиев 2007 (2), 182.

Данила II Патријаршија је 1. (13) фебруара упутила у Трново посебног егзарха, који је у циљу прављења пописа његове заоставштине требало да се обрати управо врачанском и червенском епископу као његовим најближим рођацима.¹⁹ Нов трновски митрополит Макарије је, по доласку у Трновску митрополију априла 1806, установио да су све ствари које су остале иза покојног митрополита Данила II на броју, и да их чувају угледни трновски грађани, Хади Нено и протопрезвитер Петар. У договору са другим трновским првацима, он је одлучио је да их остави на чувању истим лицима.²⁰

Већ на почетку управе Врачанском епископијом, епископ Антим био је суочен са захтевима да се према Патријаршији измире дуговања које је његова епархија имала, за шта је одговорност лежала и на његовом *киријарху*, трновском митрополиту Данилу. Патријарх Калиник IV отворено је у писму од 12. октобра 1805. писао митрополиту Данилу II да је црква уложила много труда да, по његовој молби, за врачанског епископа буде изабран Антим, и да је он обећао да ће епархијски дугови бити враћени. Дугови који су у овом писму наведени били су велики: Врачанска епископија је, само на име камате, требало да зајмодавцима исплати 1.500,00 гроша, а цела Трновска митрополија *филотимију* од 12.500,00 гроша.²¹

Због нараслих дугова, који су били наслеђе ранијих времена, епископ Антим имао је несугласица са верницима, који су требали да поднесу највећи терет њиховог враћања. Већ поменути патријаршијски егзарх, који је 1806. дошао у Трновску митрополију ради пописа заоставштине митрополита Данила, такође је имао задатак да се упозна са стањем у Врачанској епископији, и помири епископа Антима са његовим верницима, о чему је носио и две наредбе адресиране на њега.²² Међутим, изгледа да су се неспоразуми између Антима и његових епархиота наставили и после тога. Нови трновски митрополит Макарије је од Патријаршије обавештен да је он дошао у Цариград и поднео оставку на архијерејску катедру, али да она није прихваћена. Антим је из Цариграда пућен назад, с наредбом да у Врачанској епископији настави да врши своју духовну мисију.²³

Антим је октобра 1809, заједно са епископима червенским Неофитом и ловечким Антимом, потписан у акту о избору јерођакон Антима за преславског епископа.²⁴ На челу Преславске епископије поменути јерођакон је наследио умрлог епископа Неофита. Овај пример показује како су се одвијали избори у архијерејске чинове у оквирима једне митрополије Васељенске патријаршије која је имала сложену структуру: сви потписани епископи били су из Трновске митрополије. Антим је такође потписан у акту о избору новог червенског епископа Јакова, пошто је његов рођак, епископ Неофит, напустио Русе, град у коме је било средиште те епископије.²⁵ Јаковљев избор извршен је маја 1813, а потписници акта о томе су, поред Антима врачанског, били епископи преславски и ловечки, који су носили исто име као и он.²⁶

19 Радосављевић 2015, 159–160.

20 Снегаров 1933–1934, док. 23, 13–14.

21 Снегаров 1942–1943, док. 47, 38–40.

22 Тютюнджиев 2007 б, 264.

23 Тютюнджиев 2007 б, 264.

24 Снегаров 1933–1934, док. 25, 16; док. 26, 16–17.

25 Године 1811. червенски епископ Неофит организовао је одред који је у време руско-османског рата учествовао у одбрани града Русе од османске војске, а потом се повукао у Влашку. Главнокомандујући руске Дунавске армије, генерал Кутузов, за боравиште му је одредио манастир Снагов код Букурешта. Избор новог епископа је био могућ тек кад су се прилике у граду Русе стабилизовале. Тютюнджиев 2007 б, 232.

26 На челу Ловечке епископије био је Антим I (1757 – јул 1813). Тютюнджиев 2007 б, 249.

Значајан догађај у Антимовом животу био је његов премештај на чело Ловечке епископије у јулу 1813, по смени тамошњег епископа Антима I. Његов предходник је већ дуже време боравио у Букурешту, па су верници у Ловечкој епархији практично били без епископа.²⁷ На акту о његовом избору потписани су трновски митрополит Макарије, епископ червенски Јаков и епископ преславски Антим.²⁸ На челу врачанске митрополије Антима је наследио епископ Методије, у чијем избору је исам учествовао.²⁹

Овај епископ је своју делатност наставио у Ловечкој епископији под именом Антим II. У сложеној структури Трновске митрополије, у којој је његова претходна, Врачанска епископија, била је последња по рангу од четири које су подређене трновском митрополиту, његов избор за ловечког епископа значио је унапређење. Међутим, из Врачанске епископије, он је отишао праћен оптужбама за среброљубље, што се дешавало и касније. Тако је у *Летопису Тројанског манастира* игуман Партеније навео да Антиму II мора исплатити велику суму новца. Поменути игуман га у манастирском кондику чак називаи „деспот ловечки“.³⁰ Међутим, наводе о његовој среброљубивости треба примити с резервом. Он је по доласку на чело Врачанске епископије затекао велике дугове, које је једино могао вратити тако што би редовно прикупљао све владичанске и патријаршијске приходе. А ти дугови су настали независно од воље верника, одлукама о позајмицама новца које су доносили поједини епископи, док је обавеза враћања по њиховом одласку остајала на епископији. Антим је покушао да реши тај проблем, али у томе није успео. То потврђује и писмо из Патријаршије упућено трновском митрополиту Данилу 1805.³¹ Сличну ситуацију Антим је очигледно затекао и у Ловечкој епископији, где је од појединих манастирских старешина, као и од свештенства и верника, потраживао дажбине које је било тешко наплатити.

Антимова управа Ловечком епархијом подудара се са још једном кризом у којој се нашло Османско царство. Када је дошао на њено чело, османска држава била је на путу да војно порази устаничку Србију, што је убрзо и учинила. Међутим, већ 1815. долази до избијања Другог српског устанка, којим су постављени темељи за изградњу будуће српске аутономне државе. Међународне околности за Османско царство више нису биле повољне, јер је по војном слому Француске 1815. порасла моћ Русије, која је подржавала Србе. А у кризним временима држава је увек посезала за тешким пореским мерама, што је у бугарским земљама додатно оптеретило становништво. Због тога су епископски и патријаршијски приходи плаћани отежано и са закашњењем. Да је тако било и у областима које је обухватала Трновска митрополија, потврђује један неуобичајен гест: заједно са остала три епископа из Трновске митрополије, Антим II Ловечкије 1824. одбио да исплати велике суме новца, које је из њихових епископија потраживао трновски митрополит Иларион.³² А радило се о износу од 7 гроша по сваком домаћинству.³³

Априла 1818. Антим је потписан у акту о избору диоклитијског митрополита Теоклита за червенског епископа, јер је дотадашњи епископ Јаков истог месеца дао

27 Тютюнджиев 2007 б, 250.

28 И овај акт је у целини залепљен у *Трновски црквени кодекс*. Снегаров 1933–1934, док. 27, 17.

29 Снегаров 1933–1934, док. 28, 17.

30 Тютюнджиев 2007 б, 250.

31 Снегаров 1942–1943, док. 47, 38–40.

32 Тютюнджиев 2007 б, 251. Макарије, наследник митрополита Данила на челу Трновске митрополије, постао је 1817. никејски, а 1821. године ефески митрополит. Наследио га је прво митрополит Јоаникије (1817–1821), а потом Иларион, који је на њеном челу био у два наврата, 1821–1827. и 1831–1838. године. Тютюнджиев 2007 б, 184–187.

33 Тютюнджиев 2007 б, 233.

оставку.³⁴ Време Антимове управе од 1821. године било је посебно тешко због Грчког устанка. Поред погрома над грчким и другим хришћанским становништвом у већим урбаним центрима, укључујући и Цариград, османске власти погубиле су патријарха Георгија V, који је обешен на вратима Патријаршије у Фанару, као и неке митрополите.³⁵ Тада је, међу осталима, био смењен, а потом и осуђен, трновски митрополит Јоаникије.³⁶ На његово место је 1822, одлуком новог патријарха Јевгенија и Портиног великог драгомана Ставракија Аристархија, постављен митрополит Иларион, који је до тада боравио у једном манастиру на острву Халки.³⁷ Митрополити и епископи у унутрашњости Османског царства, посебно у његовом европском делу, били су изложени притварању, новчаном глобљењу и појачаном надзору над њиховом делатношћу, а у црквама су морали да позивају вернике на оданост државним властима.³⁸ Изузев митрополита Јоаникија, сви епископи у Трновској митрополији остали су на својим местима, па и ловечки епископ Антим II.

Марта 1827. ловечки епископ Антим изабран је за новог београдског митрополита. На челу Београдске митрополије он је наследио преминулог митрополита Кирила. Васељенска патријаршија је у свој Кодекс из месеца марта 1827. унела и „Споменицу“ о његовом избору.³⁹ У време избора, Антим је боравио у Цариграду, где је сигурно остао до 25. јуна 1827, када је од патријарха и Светог Синода добио два писма адресирана на кнеза Милоша Обреновића, *поглавара српског народа и господара Србије*.⁴⁰ Он је, такође, на путу за Београд имао задатак да поново дође у Трновску митрополију и сазове сабор архијереја, који је требао да изабере, рукоположи и устоличи новог ловечког епископа Дионисија.⁴¹ Антим је из Цариграда кренуо ка Трнову, а по рукоположењу новог ловечког епископа отишао је у Београд. У *Трновски црквени кодекс* је 1827. године унет препис акта о Дионисијевом избору, у коме се наводи да је претходни епископ премештен у Београд.⁴²

Тиме је завршен значајан период Антимовог живота проведеног у бугарским земљама, који је трајао најмање двадесет пет година, од доласка његовог рођака митрополита Данила на чело Трновске митрополије 1802. до 1827. Међутим, с обзиром

34 Снегаров 1933–1934, док. 32, 21. Када је реч о Теоклитовом избору, због његовог високог митрополитског чина поставља се питање о разлозима због којих је прихватио долазак на чело једне мале епархије у оквирима Трновске митрополије. Међутим, диоклитијски митрополити су, заправо, били само викарни епископи ђустендилских (бањских) митрополита, па је то сигурно био и случај са Теоклитом. Такав пример био је херцеговачки, а потом и велешки митрополит Авксентије III Петров Чешмеџијев, један од покретача акције за стварање аутономне бугарске цркве, који је такође у почетку био диоклитијски митрополит, и викарни епископ ђустендилског митрополита. О томе опширније: Радосављевић 2013, 267–284.

35 Runciman 1968, 382–383.

36 У посланици новог трновског митрополита Илариона од 1. децембра 1822, наводи се да је митрополит Јоаникије *осуђен од султана* 12. јуна 1821. Како се не помиње врста казне, највероватније се радило о смртној пресуди. Снегаров 1933–1934, док. 33, 21.

37 Снегаров 1933–1934, док. 33, 21.

38 Радосављевић 2006, 108–109; Радосављевић 2007, 140.

39 У *Споменици* се наводи да су, поред Антима, била заступљена и још три кандидата, али се не наводе њихови чинови. Избор је извршен у Цариграду. Алексијевић 1910, 555–556.

40 Алексијевић 1910, 853.

41 Овај акт је, као васељенски патријарх, потписао бивши београдски митрополит Агатангел, који је на челу Београдске митрополије био до 1825. године. Алексијевић 1910, 852–853.

42 Избор, рукоположење и устоличење Дионисија ловечког извршио је сабор од четворице епископа. *Антим београдски* је у Акту о том избору потписан први. Снегаров 1933–1934, док. 39, 29–30.

на то да је до 1794. Данило био епископ Рогана у Никополској митрополији, могуће је да је, заједно с њим, Антим и раније боравио у Бугарској. Одлазак на чело Београдске митрополије је, у поретку Васељенске патријаршије, значио његово ново напредовање у црквеној јерархији, јер се радило о епархији у високом митрополијском рангу. Она је у поретку Велике цркве била сврстана у прву од четири класе. Њени архијереји су носили титулу *архиепископа и митрополита Београда и егзарха Србије*.⁴³

Међутим, у новој средини су околности биле сложене. Београдска митрополија се налазила у Београдском пашалуку, провинцији у којој се постепено формира српска национална аутономија, где су црквене прилике биле знатно другачије него у областима у којима је претходно боравио. Патријарх Агатангел му је у припремама за то могао бити најбољи саветник, пошто је од 1816. до 1825. и сам био београдски митрополит. Када је реч о положају Православне цркве у Београдском пашалуку, у однос између османске државе и цркве, који је постојао неколико векова и битно одређивао права и обавезе православних хришћана, све више се као нов чинилац укључују српске власти, пре свега кнез Милош Обреновић. До Антимовог доласка, он је успоставио контролу над делатности оба митрополита у Београдском пашалуку (београдским и ужичко-ваљевским). И сам патријарх Агатангел морао је, као београдски митрополит, да попусти пред његовим ауторитетом. Митрополит Антим је све то пре поласка у Београд сигурно сазнао. Такође, морао је бити информисан и о томе да је свештенство било под потпуном контролом српског кнеза, и да су митрополитски приходи ограничени на знатно мању суму него што су то предвиђале архијерејске синђелије и султанови берати или фермани о потврђивању.⁴⁴

Антим је дошао у Крагујевац око 20. августа (1. септембра) 1827, где га је примио кнез Милош. Потом је кренуо за Београд, у који је стигао неколико дана касније, где се прво представио кнегињи Љубици и кнежевићу Милану.⁴⁵ Кнез Милош је наредио да га на путу до Београда свештенство и народ срдечно и с поштовањем дочекају.⁴⁶ Митрополит Антим се писмом од 25. августа (6. септембра) 1827. обратио кнезу Милошу, којим му се захвалио на пријему у Крагујевцу и дочеку у Београду. На Кнеза је повољан утисак оставио Антимов гест којим се одрекао права наслеђивања ствари умрлог митрополита Кирила и замолио га да их преузме, како би се подрум у коме су се налазиле ослободио за род из митрополијског винограда.⁴⁷ Очигледно добро информисан о приликама у новој митрополији, Антим се њима одмах прилагодио. Можда због тога и његов опис као среброљубивог човека, настао у време док је био врачански а потом и ловечки епископ, не одговара понашању које је показао у Београдској митрополији. Та особина која му је била приписивана, највероватније није била резултат личног карактера, већ околности и наслеђених проблема.

На основу извора првог реда, у српској историографији је о Антиму изграђен позитиван став, почевши од Јоаникија Нешковића, преко Павла Швабића, Михаила Гавриловића, Радослава Грујића, и Ђока Слијепчевића. Нешковић тако наводи да се много трудио за закон и цркву.⁴⁸ Прихватајући Швабићев став, већина поменутих аутора је тврдила и то да је у једном тренутку био у неспоразуму са кнезом Милошем, а да је касније дошло до њиховог помирења. Ђоко Слијепчевић не указује на природу тог

43 Радосављевић 2007, 355.

44 Радосављевић 2007, 223–232.

45 Швабић 1903, 494.

46 Слијепчевић 1991, 311.

47 Швабић 1903, док. 1, 500–501.

48 Нешковић 1868, 324.

неспоразума, али он свакако није могао бити толико озбиљан да њихове односе неповратно угрози.⁴⁹ Павле Швабић указује на то да је виновник појединих проблема био митрополитов већил, односно тумач српског језика, по народности Грк. Тај већил, чије је име било Трифун⁵⁰, вероватно је потицао из локалне грчке заједнице, и радио је са знатно више слободе него што су то прилике допуштале, ослањајући се на искуство из времена када је београдски митрополит био патријарх Агатангел. Због тога су се почеле умножавати жалбе упућене кнезу Милошу на њега, а посредно и на митрополита Антима.⁵¹

Митрополит Антим, који је можда већ крајем 18. века боравио у Србији⁵², по доласку на чело Београдске митрополије вероватно није добро знао српски језик, али је сигурно добро говорио њему сродан бугарски, јер је у бугарским земљама провео највећи део живота. Српски и бугарски језик су се разликовали, али су се њихови говорници међусобно разумевали. И коришћење бугарских речи у његовој преписци са кнезом указује на то да је поједина писма сам писао или лично диктирао. Када је реч о литургијском језику, он је и код Бугара и код Срба био исти, црквенословенски, а на њему се заснивала и преписка малог слоја писмених људи. Те чињенице указују на то да тумачева делатност није могла бити основни узрок неспоразума митрополита Антима и кнеза Милоша: то је највероватније било постојање Конзисторије, која је у свештенству изазивала забуну у погледу надлежности, на шта је указивао и патријарх Агатангел. Конзисторија је основана 1823, по угледу на духовне судове у Карловачкој митрополији, са циљем да суди свештенству и верницима у домену црквеног права. Међутим, она није била канонски утемељена, а у свом саставу је имала и световна лица, због чега су је митрополити сматрали незаконитом и одбијали да у њеном раду учествују.⁵³ Иако је са радом практично престала 1825. године, њене надлежности нису враћене митрополитима све до Антимовог доласка на чело Београдске митрополије, па су се свештеници могли позивати на то да су њихове кривице у конзисторијалној, а не архијерејској надлежности. Павле Швабић наводи да је, у договору са Мелетијем Павловићем, архимандритом манастира Враћевшнице, кнез одлучио да све надлежности Конзисторије пренесе на митрополите Антима и Герасима Домнина, и тиме им врати потпуну духовну власт над свештенством.⁵⁴

Сачувана писма из Антимове преписке указују на неке од његових особина. Био је човек који је реално сагледавао околности у којима се нашао. Веома брзо је препознао колики је био ауторитет кнеза Милоша, који је растао упоредо са постепеним повлачењем османске власти из Србије. Због тога се и ослањао на добре односе с њим, а не на патријаршијску синђелију или султанов берат којим је потврђен његов избор.

Антим је посебну пажњу указивао кнезу Милошу и члановима његове породице, уредно захваљујући на почастима које су му биле указиване, честитајући кнежевском дому празнике, пре свега Васкрс и Божић, а једном приликом и рођење

49 Слијепчевић 1991, 311.

50 Швабић 1903, док. 6, 503.

51 Швабић 1903, 495–496.

52 У досадашњим биографијама митрополита Антима није забележен податак да је, пре устоличења за београдског митрополита, боравио у српским областима. Међутим, чињеница да је његов стриц или ујак, трновски митрополит Данило, од 1794. до 1802. био ужичко-ваљевски митрополит, који се бринуо и о својим рођацима Антиму и Неофиту, указује на ту могућност. По доласку на чело београдске митрополије, Антима су дочекале сасвим другачије околности у односу на предустаничко време. Радосављевић 2000, 53–54.

53 Радосављевић 2007, 142–143.

54 Швабић 1903, 497.

сина.⁵⁵ Управо у том случају занимљиво је једно Антимово писмо, упућено кнезу 7. (19) јула 1830, у коме га обавештава да је због крштења његовог сина, планираног за Аранђеловдан, одлучио да по његовом одобрењу раније обиђе митрополију, и да у визитацију полази већ за три дана.⁵⁶

Осетљиво питање висине митрополитских и патријаршијских прихода и начина њиховог прикупљања, које је оптерећивало односе кнеза Милоша и митрополита, пре Антимовог доласка је већ било решено. Кнез Милош је 1823. године, у циљу смањења фискалног притиска на становништво и стављања митрополита под контролу, укинуо њихово право да у обиласку митрополије сами убирају димницу и патријаршијску мирију, и одредио им годишњу плату. Образложење за ту меру, која ни у патријаршијским синђелијама, ни у султанским бератима није постојала, био је велики трошак који су митрополити и њихова пратња стварали приликом обиласка митрополија. Кнез притом није узео у обзир и чињеницу да су приликом тих обилазака митрополити вршили и друге послове, попут освећења обновљених или новоизграђених цркава и манастира, рукоположења свештеника, постављања манастирских старешина. Потом је уследио покушај српских власти да се са Васељенском патријаршијом реши питање нагомиланих дугова две митрополије, што је после дужих преговора и посредовања Порте такође решено. Године 1825, право прикупљања димнице враћено је митрополитима, али на тај начин да и сами нису могли да сакупе више новца од суме која им је била одређена одлуком о платама из 1823.⁵⁷ Од тада је из Београдске и Ужичко-ваљевске митрополије новац редовно слат у Патријаршију.

У време доласка митрополита Антима у Београд, већ је постојало ново стање по коме су црквене и световне власти заједнички бринуле о црквеним пословима. У Београдском пашалуку верске слободе бивале су све шире. Кнез Милош се више није обзирао на османске законе у поступку изградње нових цркава, нити су оне тада биле у могућности да на то битно утичу. Османско муслиманско друштво у Србији је сведено на малобројне урбане центре, наслоњене на преостале војне посаде, у којима је једва опстајало. Верници су слободно исповедали православље, без бојазни да не прекораче права дата османским законодавством, што је за митрополита Антима била значајна промена у односу на стање у бугарским земљама. Српска власт је једино била опрезна у питању постављања звона на цркве, како то не би изазивало преостале османске гарнизоне да агресивно реагују.⁵⁸

Такве околности омогућиле су митрополиту Антиму да мирно врши своју духовну мисију. Он је посебну пажњу посветио свештенству, за које је сматрао да је теолошки недовољно образовано, и деловао је у смеру поправљања тог стања, како посланицама, тако и правовременим реаговањем у конкретним случајевима. И поред добијене кнежеве подршке, Антим је са свештеницима који су се нашли у прекршајима поступао знатно блаже него његови претходници. Мере физичког кажњавања или затвора није користио, јер су већ у том времену српске власти биле те које су их спроводиле уколико је за то било потребе. Од свештеника који су направили одређене

55 Швабић 1903, док. 4, 502; док. 7, 503; док. 9, 505; док. 11, 506.

56 Швабић 1903, док. 12, 507. Радило се о сину кнеза Милоша, рођеном 27. јуна 1830, који је умро убрзо по рођењу. Спасић, Палавестра, Мрђеновић 1991, 255.

57 На Скупштини одржаној 13–14. (25–26) децембра 1823, одређена је годишња плата за митрополите, и то за ужичко-ваљевског 18.000,00 гроша, а за београдског 20.000,00 гроша, уз још неке мање приходе које су могли да добијају од свештенства и верника. Радосављевић 2007, 140.

58 Постављање првих звона у Србији је почело 1829. године, уочи стварања Кнежевине Србије. Радосављевић 2007, 431–433.

погрешке тражио је да се писмено обавезу да то више неће чинити, а оне који су били у међусобним неспоразумима успевао је да помири.⁵⁹ О свему томе је уредно извештавао кнеза Милоша Обреновића. Брачно право такође му је било препуштено, и пред њега су верници излазили са молбама да реши различите спорове из тог домена. Међутим, неке појаве склапања неканонског четвртог брака није могао да спречи, јер их је одобравао лично кнез Милош. Та појава је била ретка, и имала је наглашено социјални карактер. У време лоших здравствених прилика, када је смртност била висока, дешавало се да по смрти треће супруге, у кући остане муж са неколико мале деце коју не би успео да подигне без женске помоћи. Због тога је интервенисао лично кнез, наређујући свештеницима да венчања изврше, како би се деца у таквим породицама спасила.⁶⁰ Митрополит Антим је, такође, редовно освештавао антиминос за обновљене или новоизграђене храмове.⁶¹

Прикупљање димнице и патријаршијских прихода, а уједно и канонска визитација митрополије, у време митрополита Антима вршени су углавном једном годишње, мада је то било могуће чинити два пута, по Ђурђевдану (23. април – 5. мај) и по Митровдану (26. октобра – 7. новембра). За те обиласке он је редовно тражио дозволу кнеза Милоша, и увек ју је добијао, с тим што би му у неким случајевима кнез Милош прецизније одредио време када треба да крене у обилазак митрополије. Из године 1830, сачувана је Антимова молба од 15. (27) маја, којом тражи дозволу да крене у митрополију, јер је Ђурђевдан већ прошао. У тој молби митрополит Антим указује на своје слабо здравље, па је сасвим извесно да у хладно време, по Митровдану, није ни могао ићи у канонску визитацију.⁶² У обилазак митрополије ишао је и 1831. године, с тим што је већ 28. фебруара (11. марта) тражио дозволу да крене раније, јер је и време летњих жега тешко подносио. Кнез Милош му је то одобрио, с тим да у митрополију крене у другој недељи Великог поста.⁶³ Приликом обиласка митрополије, Антима је по наређењу кнеза Милоша Обреновића сачекивао враћевшнички архимандрит Мелетије Павловић, који га је некад пратио и током целог путовања. Он је, као поверљив човек, извештавао кнеза о томе шта се током обиласка митрополије дешавало.⁶⁴ Довољно искусан, митрополит Антим је то свакако знао, па су такви обиласци протикали без проблема.

Добри односи митрополита Антима и кнеза Милоша Обреновића нису се односили само на локалне црквене прилике. Кнез Милош је од стране митрополита информисан и о кретању османске војске, њеном већем концентрисању у Београду и могућим намерама. Радило се о времену када је је Грчки рат за независност био на врхунцу (1828), а османска војска вршила прегруписивање како би спречила руско форсирање Дунава. Опрезан због дотадашњег односа османских власти према Грцима, он је чак молио кнеза за помоћ како би део својих ствари пребацио у Земун у Хабзбуршку монархију.⁶⁵ Курири (татари) кнеза Милоша митрополиту су такође били на располагању за поуздано слање поште и новца у Патријаршију у Цариград.⁶⁶

59 Швабић 1903, док. 21, 618; док. 22/1–2, 619–621; док. 25 626.

60 Радосављевић 2007, 255.

61 Новембра 27. (9. децембра) 1827, освештао је антиминос за новоизграђену цркву у Свилајнцу. Швабић 1903, док. 2, 501; док. 18, 510.

62 Швабић 1903, док. 10, 506.

63 Швабић 1903, док. 18, 510–511; док. 19, 511.

64 Швабић 1903, 496.

65 У Земуну би те ствари оставио код зетакнеза Милоша, што је још једна потврда њихових добрих односа. Швабић 1903, док. 3, 501–502.

66 Радосављевић 2007, 209.

Занимљив је случај из 1829, када је митрополит Антим обавестио кнеза Милоша да ће Патријаршија, због новчаних неприлика у којима се налази, затражити да јој, поред обавеза за 1829, исплати унапред исти износ и за 1830. годину. Указујући на то да новца нема, јер је сакупљао приходе само за текућу годину, он је на посредан начин од Кнеза тражио да га код патријарха оправда због тога.⁶⁷ И тај случај, до тада без преседана у историји односа кнеза Милоша и митрополита Васељенске патријаршије, показује колико се стање у Србији брзо променило.

Митрополит Антим је био добро теолошки образован, што је било важно за успешно вршење његове духовне мисије. Расположиви извори не омогућавају да се тачно утврди да ли је образовање стицао систематски, у некој од школа под окриљем Васељенске патријаршије, или је то чинио функционално, као придворни монах свог рођака, митрополита Данила. Међутим, његова делатност по питању рукоположења свештеника и спорова из области брачног права, потврђују добру теолошку спрему. То потврђује и једна сачувана окружница, у којој је свештенству указао на значај Свете тајне крштења, и потребу да се оно врши у складу са канонима Православне цркве. Тај проблем је био деценијама присутан, јер су деца крштана у условима у којима нису постојале крстионице у којима би се дете три пута спустило у воду, па се оно вршило уз поливање воде.⁶⁸ Указујући на све погрешке и недостатке свештеничке праксе у томе, Антим је предложио да се у селима, посебно оним која су удаљена од цркава, сагради по једна *бања (купељ)* у којима би деца била крштана у случају хитности због слабости, а у време јаким зима због хладноће.⁶⁹ Та окружница је настала јуна 1831. године.⁷⁰ Кнез Милош Обреновић је окружницу предао *Суду обштенародном србском*, који га је проследио нахијским магистратима (судовима).⁷¹ Окружница је 13. (25) јуна 1831, послата и Ваљевском магистрату, иако је Ваљевска нахија у црквено-административном погледу била део Ужичко-ваљевске митрополије.⁷²

Године 1830. је створена нова геополитичка реалност. У складу са одредбама руско-османског мировног уговора из Једрена 1829. године, формирана је модерна држава српског народа, аутономна Кнежевина Србија, под врховном влашћу султана и заштитом Русије. Кнежевина је добила потпуну унутрашњу самоуправу, укључујући и право на стварање аутономне Православне цркве у њој. Важност црквеног питања била је видљива и из сталног настојања српских депутата у Цариграду на његовом решењу. Питање је решено још у султановом хатишерифу, највишем акту о оснивању Кнежевине Србије, потврђеном 3. (15) августа, а прочитаном у Београду 30. новембра (12. децембра) 1830. У првој тачки наведено је да ће у Кнежевини богослужење и грађење цркава бити потпуно слободно, док је четврта тачка садржала одредбу да ће митрополит и епископи бити бирани из редова њених поданика, и потврђивани од васељенског патријарха. Те две тачке биле су оквир за договор који је Србија требала да постигне са Патријаршијом.⁷³

Хатишериф је навестио промену у црквеној структури, и то су знала оба тадашња митрополита, ужичко-ваљевски Герасим Домнин и београдски Антим. Међутим, због слабости локалног свештенства, без много потенцијалних кандидата који

67 Швабић 1903, док. 7, 503–504.

68 Још почетком 19. века, тадашњем ужичко-ваљевском митрополиту Антиму Зепосу патријарх Калиник V је наредио да се обред крштења врши урањањем детета у воду, а не поливањем воде. Алексијевић 1910, 43–45. Радосављевић 2007, 100.

69 Швабић 1903, док. 24/2, 623–624.

70 Швабић 1903, док. 24/1, 622–624.

71 Швабић 1903, док. 24/3, 625.

72 Радосављевић 2008, док. 184, 172–173.

73 Радосављевић 2007, 148–149.

би могли да изнесу терет митрополитских и епископских дужности, кнез Милош Обреновић није био искључив у њиховом избору. Зато су неки кандидати за највише црквене дужности у будућој аутономној цркви били из иностранства, попут архимандрита Карловачке митрополије Павла Кенгелца, или ученог бугарског духовника Неофита Бозвелија.⁷⁴ Високо ценећи митрополита Антима, Кнезга је позвао да као епископ остане у Србији која је стекла слободу, обећавајући му да неће бити без епархије. Међутим, Антим то није прихватио, а на исти начин је поступио и ужичко-ваљевски митрополит Герасим Домнин.⁷⁵

И поред тога што се одлучио за одлазак, све до краја боравка у Србији митрополит Антим предано је вршио своју дужност. По читању хатишерифа и султановог берата којим је Милош Обреновић потврђен за наследног кнеза Србије, он је служио Свету литургију у београдској цркви и миропомазао кнеза Милоша за владара Кнежевине Србије по обреду који је примењиван у случајевима владара старих аутономних кнежевина, Влашке и Молдавије. Архијерејска литургија је, по устаљеној пракси Патријаршије, служена на грчком језику, али је при помињању кнежевог имена митрополит Антим прелазио на црквенословенски језик.⁷⁶ Упућен у све активности које се тичу преговора о стварању аутономне Православне цркве у Кнежевини Србији, све до рукоположења митрополита Мелетија Павловића и ужичког епископа Никифора Максимовића, као и Канонског писма о аутономији које је издала Васељенска патријаршија септембра 1831, он је и даље вршио своју духовну мисију. Однос кнеза Милоша према њему није се променио. Године 1831. кнезу је одобрио да обиђе митрополију и сакупи димницу, док је сам митрополит истрајно радио на искорењивању грешака и неспоразума у свештенству.⁷⁷

У Архиву САНУ у Сремским Карловцима сачувана су два занимљива писма, која се односе на промене до којих је 1830–1831. дошло у Србији. Земунски протопрезвитер Јевгеније Јовановић послао је карловачком митрополиту Стефану Стратимировићу примерак листа Северна пчела, који је добио из Београда, а у коме су наведене промене у црквеном појању у Русији, које су највероватније већ тада заживеле и у Кнежевини Србији.⁷⁸ Примерак листа није сачуван, пошто је његов пошиљалац, Пантелејмон Хаци-Стоилов из Београда, замолио да му буде враћен. Митрополит Стратимировић се захвалио на информацији, прочитао лист и вратио га 16. (28) јуна 1831.⁷⁹ Ова писма посредно указују да је дошло до промена у богослужбеној пракси у складу са новим правилима Московске патријаршије, која су се пре свега тицала језика, али и да је, од оснивања Кнежевине Србије, приликом служби у црквама у њој, поред имена васељенског патријарха помињано и име српског кнеза Милоша Обреновића.

Митрополит Антим је 9. (21) октобра 1831. године поднео молбу кнезу Милошу да му допусти да се повуче са чела своје митрополије. У писму је навео да је његова митрополија архипастира јединоплеменика получила, и исказао велику радост због слободе коју је Србија добила.⁸⁰ У српској историографији неоспорна је чињеница да су те године оба митрополита, београдски Антим и ужичко-ваљевски Герасим

74 Радосављевић 2007, 150.

75 Радосављевић 2007, 151.

76 Гавриловић 1912, 293–300.

77 Швабић 1903, док. 18, 510–511; док. 20, 617–618; док. 21, 618–619.

78 Протопрезвитер Јевгеније Јовановић митрополиту Стратимировићу 11. (23) јуна 1831. године, АСАНУК, фонд Б, 1831/І.

79 Митрополит Стефан Стратимировић протопрезвитеру Јевгенију Јовановићу 16. (28) јуна 1831. године, АСАНУК, фонд Б, 1831/ІІ.

80 Швабић 1903, док. 27, 629.

Домнин, повукла са својих митрополитских катедри.⁸¹ То се десило пошто је септембра 1831. добијено Канонско писмо о аутономији Православне цркве у Кнежевини Србији, и у Цариграду изабрани митрополит Мелетије Павловић и ужички епископ Нићифор Максимовић.⁸² Митрополит Антим сачекао је њихов повратак из Цариграда, и заједно са њима учествовао у рукоположењу Герасима Георгијевића у епископски чин и његовој хиротонији за шабачког епископа.⁸³

Даљи животни пут митрополита Антима делом открива управо писмо којим је од кнеза Милоша Обреновића тражио дозволу да се повуче. Поред навода да је већ стар да би могао да обавља своју архијерејску дужност као раније, и да је у Цариграду већ изабран његов наследник, молио је да му буде допуштено да се повуче у свој манастир.⁸⁴ У писму се, међутим, не наводи о ком манастиру се ради.

Митрополит Антим је распродао највећи део личних ствари, и 21. октобра (2. новембра) 1831. прешао у Земун, одакле је кренуо ка „Средоземном мору“, а потом даље ка Цариграду.⁸⁵ Међутим, мишљења о томе где је заправо кренуо су различита. Ђоко Слијепчевић истиче да је отишао у своју отаџбину⁸⁶, док Сава Вуковић наводи да се прво настанио у Цариграду, а потом прешао у Атину.⁸⁷ Павле Швабић је, на основу извора у које је имао увид, недвосмислено утврдио да је отишао право на родно острво Андрос. И васељенски патријарх Константин I је у писму кнезу Милошу изразио чуђење због тог Антимовог поступка, којим је показао да више воли дим своје отаџбине него тамјан Велике цркве.⁸⁸ У случају Антимовог одласка из Земуна, не помиње се краћи пут, преко Црног мора и Цариграда до Андроса, већ преко Средоземног, односно Јадранског мора. У том случају није необично то што није био у Патријаршији, срео патријарха Константина и обавестио га о својој дотадашњој мисији. Наводи патријарха у писму кнезу Милошу то и потврђују.⁸⁹ Он је, очигледно, преко Хабзбуршке монархије заобилазним морским путем стигао до Андроса, односно Краљевине Грчке. Због тога се и поставља питање због чега је избегао да оде у Патријаршију чији је митрополит био. Како познатих извора о томе нема, чињеница да је ишао джимом путем указује на то да се, можда, радило о страху од османских власти. Будући да је био далеко од грчких области у тренутку избијања устанка 1821, Антим није био под великом сумњом. Међутим, у међувремену је миропомазао кнеза Милоша за владара Србије, одржавши беседу у част поново остварене српске слободе, што је истицао и у својим писмима кнезу.⁹⁰ Патријархова реакција указује да је тај страх можда био пренаглашен, али је митрополит Антим у сваком случају био бар опрезан.

Антим је по доласку на Андрос био у прилици да испуни своју жељу да обиђе гробове предака и сретне се са својим рођацима. Међутим, уместо мирног манастирског живота, он се убрзо потом нашао у Атини, престоници новостворене Краљевине Грчке. Питање статуса Православне цркве у Краљевини Грчкој још увек није било решено, и он је у његовом решавању вероватно узео учешћа.

81 Слијепчевић 1991, 312; Вуковић 1996, 19; Радосављевић 2007, 210.

82 Радосављевић 2007, 149.

83 Слијепчевић 1991, 311.

84 Швабић 1903, док. 27, 629.

85 Швабић 1903, 499.

86 Слијепчевић 1991, 312.

87 Вуковић 1996, 19.

88 Швабић 1903, 499.

89 Швабић 1903, 499.

90 Швабић 1903, 496–497, 499.

Организовање нове црквене јерархије у Грчкој почело је 1833, неканонским проглашавањем њене самосталности од Васељенске патријаршије. Православна црква у Краљевини Грчкој је стављена под директну управу краља Ота I⁹¹, што није имало никаквог упоришта у црквеном праву, и више је могло бити примењиво у неким протестантским земљама него у православној Грчкој. Црквом је ефективно управљао Свети синод, чијим седницама је обавезно присуствовао и представник Владе.⁹² На челу Православне цркве у Краљевини Грчкој био је стари архијереј Васељенске патријаршије, Неофит Метаксас, раније местољуститељ Атинске митрополије у време рата за независност (1824–1825), а потом и грчки архиепископ од 1833. до 1861.⁹³ Митрополит Антим београдски нашао се 1833. године међу митрополитима грчке цркве, заједно са другим архијерејима који су се у тренутку његовог формирања или налазили на челу епархија у Краљевини Грчкој, или су били пореклом из њених области. Питање аутономије Православне цркве у Краљевини Грчкој решено је тек 1850.

О томе да ли је митрополит Антим, који се и у Грчкој називао „београдски“, контактирао са Патријаршијом у циљу превазилажења тог неспоразума, на основу расположивих извора није могуће утврдити. Васељенска патријаршија је у тој врсти комуникације морала да буде крајње опрезна, а да истовремено ради на његовом превазилажењу. Антим је, као искусан архијереј, у томе могао да има одређену улогу. Из времена када је био митрополит у Краљевини Грчкој сачуван је Антимов визуелни лик, на коме је приказан као старији човек аскетског изгледа, са дугом седом брадом и камилавком на глави.⁹⁴

Митрополит Антим био је последњи архијереј Васељенске патријаршије на челу Београдске митрополије, пре добијања аутономије Православне цркве у Кнежевини Србији. Са дугим искуством у бугарским словенским областима Балкана, као врачански, а потом и ловечки епископ, он је у Београд дошао 1827. године, у времену када се назирало решење српског државног и црквеног питања. Са кнезом Милошем Обреновићем имао је добре односе, и у повереној митрополији се углавном понашао у складу са његовим жељама, поштујући реалност у којој су српске националне власти све више утицале и на цркву. До краја своје архијерејске мисије вршио је све уобичајене послове. Кнеза Милоша миропомазао је за владара Србије 1831, по обреду који је био примењиван за вазалне владаре Влашке и Молдавије. Сачекао је уређење нове јерархије у Кнежевини Србији, и тек потом је напустио. Из Србије је отишао у Краљевину Грчку.

Необјављени извори

Протопрезвитер Јевгеније Јовановић митрополиту Стратимировићу 11. (23) јуна 1831. године, АСАНУК, фонд Б, 1831/І.

Митрополит Стефан Стратимировић протопрезвитеру Јевгенију Јовановићу 16. (28) јуна 1831. године, АСАНУК, фонд Б, 1831/ІІ.

91 Ото I, грчки краљ 1832–1862, био је припадник баварске краљевске династије Вителсбах, син баварског краља Лудвига Августа и краљице Терезе.

92 А. М. Крюков, О. Е. Петрунина, *Афинская Архиепископия Элладской Церкви*, http://www.pravenc.ru/text/77100.html#part_8. Приступљено 05. 03. 2016.

93 А. М. Крюков, О. Е. Петрунина, *Афинская Архиепископия Элладской Церкви*, http://www.pravenc.ru/text/77100.html#part_8. Приступљено 05. 03. 2016.

94 <http://pandektis.ekt.gr/pandektis/handle/10442/66324>. Приступљено 09.03. 2016.

Објављени извори

Алексијевић, Д. (1909): „Прилози за историју Српске цркве“. у: *Весник Српске цркве*, Београд: Свештеничко удружење.

Алексијевић, Д. (1910): „Прилози за историју Српске цркве“. у: *Весник Српске цркве*, Београд: Свештеничко удружење, 853–859.

Снегаров, И. (1933–1934): „Старијат търновски църковен кодекс“. *Годишникъ на Университета „Св. Климентъ Охридски“*, Богословски факултет, том VI, София: Придворна печатница, 1–60.

Швабић, П. (1903): „Антим, митрополит београдски (1827–1831) у својим писмима кнезу Милошу“. у: *Гласник ПЦ у Краљевини Србији*. Београд: Архиепископски сабор, 494–511; 617–632.

Литература

Бакалов Г., Павлов П., Маринов Б. (2008): *Ловчанска епархия. Минало и настояще*. София: Св. Синод БПЦ.

Вуковић, С. (1996): *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*. Београд–Подгорица–Крагујевац: Евро-Унирекс–Каленић.

Гавриловић, М. (1909): *Милош Обреновић 2*. Београд: Нова штампарија „Давидовић“

Гавриловић, М. (1912): *Милош Обреновић 3*. Београд: Нова штампарија „Давидовић“

Крюков, А. М., Петрунина, О. Е.: *Афинская Архиепископия Эладской Церкви*. http://www.pravenc.ru/text/77100.html#part_8.

Нешковић, И. (1868): *Беседе говорене епископомъ ужичкимъ Јоанникиемъ*. Београд: СУД.

Радосављевић, Н. (2000): *Ужичко-ваљевска митрополија 1739–1804*. Ваљево: Историјски архив.

Радосављевић, Н. (2006): „Вести о Православној цркви у Босанском пашалуку у извештајима кнезу Милошу из Ужичке нахије и Ужичког окружја (1816–1839)“. у: *Зборник Матице српске за историју*, 74. Нови Сад: Матица српска, 108–109.

Радосављевић, Н. (2007): *Православна црква у Београдском пашалуку 1766–1831, управа Васељенске патријаршије*. Београд: Историјски институт.

Радосављевић, Н. (2008): *Ваљевски магистрат 1824–1831*. Ваљево: Историјски архив Ваљево.

Радосављевић, Н. (2009): *Шест портрета православних митрополита 1766–1891*. Београд: Историјски институт.

Радосављевић, Н. (2013): *Авксентије III Петров Чешмеџијев, херцеговачки митрополит*. Истраживања 24. Нови Сад: Филозофски факултет, 267–284.

Радосављевић, Н. (2015): „Данило, митрополит ужичко-ваљевски и трновски“. у: *Српске студије*, 6. Београд: Центар за српске студије, 145–162.

Runciman, S. (1968): *The Great Church in Captivity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Слијепчевић, Ђ. (1991): *Историја Српске православне цркве 2*. Београд: СКЗ.

Снегаров, И. (1942–1943): „Исторически вести за търновската митрополия“. *Годишникъ на Университета „Св. Климентъ Охридски“*, Богословски факултет, том XX. София: Университетска печатница, 1–139.

Снегаров, И. (1935): *Трновски митрополити в турско време*.
София: Университетска печатница.

Спасић Д., Палавестра А., Мрђеновић Д. (1991): *Родословне таблице и грбови српских династија и властеле, друго знатно допуњено и проширено издање*. Београд: Бата.

Тютюнджиев, И. (2007а): *Търновският епископат XII–XXI в.*, Велико Търново: Ровита.

Тютюнджиев, И. (2007б): *Търновската митрополия през XV–XIX в.*, Велико Търново: Ровита.

**ANTHIMOS, THE BISHOP OF VRATSA AND LOVECH
AND METROPOLITAN OF BELGRADE**

Metropolitan Anthimos was born in Andros during 1770 – es. His nationality was Greek. He was a close relative to Danilo, first metropolitan of Uzice and Valjevo, and later Metropolitan of Trnovo, at which he served as a monk, and later came to the Archimandrite rank. In May 1804 he became Metropolitan of Vratsa diocese, within Trnovo metropolis. The bishop had tried to resolve the issue of huge debts, but he failed, which led to misunderstandings with the believers. He participated in the selection of individual bishops who were at the forefront of other dioceses within the Trnovo metropolis. Together with another cousin, bishop Neophytes IV of Cherven (Ruse), he submitted a deceased Metropolitan Danilo's things to Patriarchal Exarch in 1806 year. In 1813 he was promoted in church order, and became Bishop Anthimos II of Lovech, because the diocese had higher rank than Vratsa diocese. Here he was faced with the problem of believers' huge debts and unpaid church income. During the administration in Archbishopric of Lovech, his work was performed in difficult conditions due to the outbreak of the Second Serbian Uprising in 1815 and the Greek uprising in 1821. This led to a stronger government's fiscal pressure to the population. Unlike Joanikija, the Metropolitan of Trnovo, who was convicted in 1821 and probably executed in the year the outbreak of the Greek uprising, Anthimos was able to prove his loyalty, and he remained on the head of his diocese. In 1824, together with bishops of Lovech, Cherven and Preslav, he rejected the request of the Metropolitan Hilarion of Trnovo to pay debts worth a large sum of money, which amounted to 7 piasters per house. He became Metropolitan of Belgrade in 1827, after his predecessor Kiril died. He arrived to the new metropolis at a time when the geopolitical situation was changing, and Serbian autonomy was gradually taking shape. With Prince Milos he had good relations, and left a good impression on the clergy and the believers. He has also managed to gain back responsibilities that metropolitans previously had lost. He was a contemporary of the emergence of an independent Kingdom of Greece and the autonomous Principality of Serbia. In Belgrade, he anointed Milos Obrenovic for the first hereditary prince of modern Serbia, but he did not accept the offer to stay in Serbia. Completely devoted to his mission, he was waiting for autonomous Orthodox church in the Principality of Serbia to form a new structure, and then he went to Greece. In Greece, he was one of the metropolitans originating from its territory, that after gaining its independence went back to their homeland. The Archbishopric of Athens, founded in 1833, was not recognized until 1850, because of its non-canonical autocephalous organization, so it is possible that Anthimos had participated in negotiations with the Ecumenical Patriarchate in order to overcome misunderstandings.

